

מקורות רפואה בשבת 20 סי' שכט' ס"א-ס"ח

הקדמה לסי' שכט': עד כאן בסי' שכח' למדנו בענין מי הוא נחשב חולה שיש בו סכנה (מכה של חלל וכו') או ספק סכנה בגופו, ובסי' שכט' נלמד בדינים שיש ספק סכנה במצב ולא בגוף האדם, כגון אם יש רוב גוים לפנינו ולא יודעים אם ההוא שנמצא בסכנה הוא יהודי או גוי, וכן אם נפל מפולת ולא יודעים אם יש בפנים יהודי, בכדומה, ובסוף הסימן נלמד הענין החשוב של "התירו סופו משום תחילתן" שעפ"י מתירים לחברי הצלה לחזור לבתיהם ע"י חילול שבת אחרי ההצלה, ונדון אם אפשר ללמוד היתר זה מהתירו סופן משום תחילתן לשאר בני אדם שאינן מחברי הצלה.

סי' שכט' ס"א ספק אם יבוא סכנה מותר לחלל את השבת שו"ע סי' שכט' ס"א

- שו"ע ומשנ"ב.

דיני רוב בפיקוח נפש סי' שכט' ס"ב

- טור.
- ב"י.
- שו"ע.
- משנ"ב.

ספק חי ספק מת מחללים עליו את השבת סי' שכט' ס"ג

- שו"ע ומשנ"ב.
- פסקי תשובות (אות ב').
- פסקי תשובות (אות ג').
- פסקי תשובות (אות ה').

אפי' על רגע אחד של חיים מחללים עליו את השבת סי' שכט' ס"ד

- שו"ע ומשנ"ב.

שכט' ס"ה

- שו"ע.

האם מותר לחלל שבת כדי להרוג כותי הבא על עסקי ממון או על עסקי נפשות
שו"ע סי' שכט' ס"ו ס"ז.

- שו"ע ומשנ"ב ס"ו.
- שו"ע ומשנ"ב ס"ז.
- יש להקשות דידוע שמותר להרוג הגנב שבא במחתרת אפי' שבא על עסקי ממון, משום דטבע האדם לשמור את ממונו ולכן חיישין שהגנב אפי' שבא על עסקי ממון לבסוף שרואה שהבעל הבית מונע מלתת את ממנו יהרגו, וכיון שכין מתחילה מותר להרוג את הגנב משום שחשיב רודף, וא"כ ה"ה הכא אפי' שבא על עסקי ממון יש לחוש שלבסוף ירצה להרוג וא"כ חשיב פיקוח נפש ולמה אסור לחלל שבת כדי להציל עצמו מפקוח נפש?
- עיין משנה ברורה עוז והדר הערה סז'.

**הרואה ישראל המטורפת בים, וכדומה
שו"ע סי' שכט' ס"ח**

- שו"ע ומשנ"ב.

לומר שיש מצב של פיקוח נפש, אין מחללים השבת, ואין לנו אלא קביעות חז"ל בהגדרת דברים אלו.

וממוצא הדברים המתבארים בשו"ע ומשנ"ב בסעיפים אלו יש לנו להעלות הלכה למעשה לענין אירוע של תאונת דרכים, שאפילו⁶ בעיר שרובה נכרים ומיעוטה ישראל מחללים⁷ את השבת, אפילו בספק⁸ אם נפגעו שם אנשים, ואפילו ספק אם נפגעו באופן של חשש סכנה, אמנם בתאונת דרכים מחוץ⁹ לעיר שרובה נכרים ומיעוטה ישראל, אין מחללים שבת.

וכמו כן במקרה של נפילת כדורי אש (פצצות, טילים) שיש בהם כדי להמית, מותר לאנשי הצלה לשאוט למקום הנפילה על ידי חילול שבת, כדי לבדוק אם צריך להגיש עזרה, אפילו אין ברור לנו אם נפל על בנין או בשטח פתוח, ואפילו נפל על בנין אינו בברור אם ניזוק אדם אם לאו, ואפילו בעיר שרובה עכו"ם ומיעוטה

לו דברים המותרים לחולה שאין בו סכנה (תרופות, אמירה לנכרי, מלאכות דרבנן בשינוי), אא"כ עלול להגיע למצב של סכנה עקב חוסר הטיפול.

שם: אפילו נפלה דליקה בחצר אחרת וירא שתעבור לחצר זו ויבוא לידי סכנה, מכבין כדי שלא תעבור, ובמשנ"ב (סק"ב) דעת המג"א והחיי אדם. עיין בכל ענין זה לקמן סימן של"ד אות ד'.

• תאונת דרכים - ספק אם נכרי או יהודי, ספק אם יש מצב סכנה, ובנפילת פצצות וטילים

ב. סעיף ב', שו"ע: אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב וכו' ואע"פ שיש בו כמה ספיקות. והמעייין בדברי השו"ע והמשנ"ב הכא ובסעיף ג', יוכח לראות דלאו כללא הוא, ופעמים⁴ שהולכים אחר הרוב, וכל שהסברא רחוקה מאוד⁵

הנ"ל, שו"ת צי"א ח"י סי' כ"ה פי"ז בשם עור פוסקים. והנה, אם עושה כן לצורך מצוה או עונג שבת רשאי להקל, וכדעיל סי' שכ"ח אות ס"ד. 4. וכגון הא דשו"ע כשנעקר קביעות הראשון ממקומו לגמרי אמרינן כל דפריש מרובא פריש ואין מחללים השבת, ולא אמרינן דאין הולכים בפיקוח אחר הרוב (וכבר הקשה בטעם הדבר בשעה"צ סק"ו בשם הפמ"ג), דכיון דכל דין "קבוע כמחצה על מחצה" חידוש וגזירת הכתוב הוא, ומשורת ההגיון יש לומר 'כל דפריש מרובא פריש', וכלפי אותו שפירש אין כאן אפילו גדר של ספק (ע' שו"ע יו"ד סי' ק"י סעי' ג') ולכן קיימ"ל לחז"ל שדי להתיר גם באופן שנתעורר הספק שלא במקום הקביעות, אך לא כשנתבטל לגמרי הקביעות, ודו"ק, ושו"ר עוד בזה בערוה"ש סעי' ה', שו"ת בית יצחק או"ח סי' נ"ג, ס' שערי יושר סוף שער ד', שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ס' וחי"א סי' צ"ה. וכן בפלוגתת הרופאים שניים אומרים אין צריך ואחד אומר צריך, אזלינן אחר הרוב, ואין מחללין (וכדלעיל סי' שכ"ח אות כ"ג) ודעת היחיד כאילו אינו, וכאילו אין כאן כלל רוב ומיעוט (וכדכתבינן שם). 5. וכגון הא דנפל מפולת שהתירו לפקח הגל, היינו דווקא כשיש סבירות לומר שהיה בבית זה אנשים, לאפוקי בבית שאין אמורים להיות שם בני אדם, אין אומרים לחלל שבת שמא על צד רחוק היה שם במקרה יהודי, וכן כל כיוצא בו, עיין משנ"ב להלן סק"ט, מחצה"ש ופמ"ג א"א סק"א, ושו"ת שבט הלוי ח"א סי' ס', וראה גם בשו"ע הרב סי' שכ"ח סעי' י' ושם אות כ"ג, וע"ע שו"ת צי"א ח"ח סי' ט"ו (פרק ז') וח"ט סי' י"ז (פרק ב') משא ומתן בענין זה עם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. 6. דקיימ"ל להלכה כדברי הרמ"א (בשו"ע אבן העזר סי' ד' סעי' ל"ד) דבני העיר חשיבי כקביעי, והפורש מן הקבוע הו"ל כמחצה על מחצה, וכמבואר במשנ"ב סק"ו וכה"ח סק"ח דכן ההלכה דלא כשו"ע דבני העיר ניידים, וגם לשו"ע לא אמרינן זאת אלא אם אכן ניידים, וכל בני העיר, וזה רחוק מן המציאות. 7. ואם ידוע לו ודאי שהנפגעים אינם יהודים, מוטב כשאפשר שלא ילך לשם, ויתן לכוחות ההצלה הנכריים לטפל בנפגעים, וכדלקמיה אות ג'. 8. אך דווקא בתאונת דרכים כזאת שיש איזה סבירות לומר שיתכן שנפגעו שם אנשים באופן של חשש סכנה וכדלעיל, והכל לפי הענין. 9. כמבואר במשנ"ב דחוץ לעיר אין קביעות, וכל דפריש מרובא פריש, ונהג

ישראל, דגם¹⁰ בזה אמרינן הכלל כל קבוע כמחצה על מחצה ומחללים שבת אפילו על ידי כמה ספיקות.

לחלל שבת עבור ריפוי והצלת נכרים וליילד נכריות

ג. שם: אפילו היו תשעה עובדי כוכבים וכו'. ואין מחללים שבת להצלת נכרים, כמבואר בשו"ע (לקמן סימן ש"ל סעיף ב'). אמנם כבר הסכימו גדולי הדורות¹¹ שלמעשה יש לרופאים וחברי הצלה ליתן טיפול רפואי גם לנכרי שנקלע למצב של סכנה, כי אם נימנע מלהושיט עזרה לנכרים, עלול הדבר להדליק תבערת אש של

יהודי מחלל שבת שנפגע בתאונת דרכים יש להצילו, וכמבואר להלן אות ה'. 10. ואע"פ שהטיל והפצצה באו מחוץ לעיר, וכעין דברי הגמ' (כתובות ט"ו.) לענין זרק אבן על עשרה אנשים, וגם כשדנים על ספק אם על שטח פתוח או בנין, כיון שהם קבועים לעולם הרי זה בכלל קבוע כמחצה על מחצה, וכאיתא בתוס' ר"ש משאנן המוזכר בפמ"ג יו"ד סי' ק"י שפתי דעת סק"ד. 11. כבר האריכו בזה רבים מגדולי הדורות, ונביא חלקם: שו"ת חתם סופר חיו"ד סי' קל"א וחח"מ סי' קצ"ד, הו"ד בפתחי תשובה יו"ד סי' קנ"ד סק"ב, שו"ת דברי חיים ח"ב סי' כ"ה (מנהג הרופאים שמקילין עפ"י תקנת הארצות הגם שלא כתוב בספר), שו"ת יד שלום סי' נ"ז, הו"ד בשדי חמד מערכה א' כללים אות קמ"ז, שערים מצויינים בהלכה סי' צ"ב סק"א, כה"ח סי' ש"ל סק"ד, תפארת ישראל על משניות (ע"ז פ"ב סק"ו), שו"ת אג"מ ח"ד סי' ע"ט (ועיי"ש דתקנת גדולי ארבע ארצות המוזכר בדברי חיים שם היה להתיר בכל ענין, ואפילו כשאין חשש איבה, כדי שלא יבואו לימנע בלי שימת לב שמעורר הדבר איבה ושנאה, וכעין שלא תהא מכשילין לעתיד לבוא), שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' נ"ג וח"ג סי' כ', שו"ת דברי יציב ח"א סי' קס"ג (ועיי"ש כיצד פירש דברי הדברי חיים), שו"ת חלקת יעקב או"ח סי' קמ"א, שו"ת צי"א ח"ח סי' ט"ו פרק ו' בשם כמה פוסקים, שו"ת יבי"א ח"ח סי' ל"ח בהיקף גדול מהרבה פוסקים ואחרונים, שו"ת מגדנות אליהו ח"ב סי' קל"ד, וכל זה דלא כהמשנ"ב סי' ש"ל סק"ח שבא בטענה על הרופאים המזלזלים ומקילין בנתינת טיפול לנכרים, וכבר תמדהו עליו בשו"ת אג"מ ודברי יציב שם. והנה בדברי המשנ"ב מבואר שמייירי שנוסעין בעצמן וכו', והיינו שמקילין אפילו במקום שהיו יכולים לשבת בביתם ולימנע בלא שום חשש לאיבה ושנאה, ועל זה יצא קצפו. 12. דבאיסורים דרבנן יש מתירין לכתחילה, ע' שו"ת דברי חיים ושאר פוסקים דלעיל ומשנ"ב שם. 13. ע' שו"ת יבי"א שם. 14. שו"ת אג"מ ומנח"י ודברי יציב ועו"פ דלעיל עפ"י המהרי"ק (סי' קל"ז) ועוד ראשונים שכשעושה באיתכפיה ומצד היראה וההכרח הו"ל בגדר מלאכה שאין צריכה לגופה' דליכא ביה איסור מדאורייתא (וראה גם בס' מחנה ישראל להח"ח זצ"ל פל"א סעי' א'), וזולת זה יש איסור בלקיחת שכר משום 'שכר שבת', והנה ע' לעיל סי' ש"ו אות י"ד בשם תשו' חת"ס הנ"ל דס"ל שאדרבה יש ליקח שכר משום 'לא תחנם', ועיי"ש שיתן השכר שמקבל לעניים. 15. ולכן רופאים ואחיות ומיילדות בבתי חולים כשיש שם חולים ויולדות נכריים יש להם לשים לב לתת את הטיפול בהם לרופאים ואחיות נכריים, ככל שיוכלו בלא שיגרום הדבר שום שינאה ואיבה, וכן מוטל עליהם עד כמה שניתן לסדר תורנות עבודתם באופן שלא יצטרכו לחלל שבת ויו"ט עבור חולים נכרים, וכמ"ש בשו"ת באר משה ח"ה סי' קס"ד, וע"ע לעיל סי' שכ"ח הערה 241 באם נמצא יהודי אחד בביה"ח

להרגך השכם להורגו, וכיון¹⁷ שלא חס על חייו שלו, שוב אין אנו מצווים לחוס על חייו, ואין לחלל שבת על הצלתו, כשם שאין¹⁸ מצווים להציל מי שנתחייב ד' מיתות בית דין.

והנה כל¹⁹ זה בזמניהם, אבל בזמנינו שאין לנו היתר להרוג הבא במחותרת והמחוייבים ד' מיתות בית דין, כי אין נותנים לנו לדון ולהרוג עפ"י דין תורה, אין לנו לדון לענין שודדים גנבים הבאים במחותרת אלא לפי הענין והמקום והזמן, וכפי המבואר להלן אות ה' בהרחבה.

• בענין הצלת מחללי שבת

ה. שם: ישראל בעל עבירות לתיאבון כל זמן שאין כופר בתורה נראה דמחללין עליו השבת כדי להצילו, אבל אם הוא להכעיס אסור להצילו אף בחול, וכל שכן דאסור לחלל עליו שבת וכו'. וגם בזה יש לבאר שמצינו דיעות חלוקות²⁰ בפוסקים בענין זה, ואיכא דסבירא ליה שגם מומר מחלל שבת לתיאבון אין מחללין השבת

להשתמט בלא שום חשש לאיבה וליבוי שנאה יש לעשות כן.

ועיין עוד להלן אות י' דלענין הצלת נכרים לא אמרו הכלל דחוזרים המצילים לביתם בחילול שבת, דלא נאמר בזה 'התירו סופן משום תחילתן'. •

הבא במחותרת והחייב ד' מיתות בית דין להצילם כשנקלעו לסכנה בשבת

ד. סעיף ג', מ"ב סק"ט: הבא במחותרת בענין שמותר להורגו, ובעת חתירתו נפל עליו גל, אין מפקחין אותו דגברא קטילא הוא, פוסקים בשם הגמרא (סנהדרין ע"ב:). ואף¹⁶ על פי שעתה כבר אין באפשרותו להרוג כי הרי נפל עליו הגל, וכשיציאוהו משם יאזקוהו וישמרו עליו שלא יהרוג, ושוב אסור לנו להורגו, עם כל זה אין אנו מצווים להחיותו, כיון שבשעה שבא במחותרת הפקיר נפשו וחייו, כי התורה התירה את דמו לכל, ומצווים היינו להורגו מדין הבא

שכולו נכרי. 16. עיין בכל זה בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז' (ד"ה וסעד וד"ה וצריכים). שו"ת חלקת יעקב או"ח סי' קנ"ה, ס' משנת יוסף (עפ"י סדר השו"ע) ח"א סי' כ"ה. ובס' קבא דקשייתא (הנדמ"ח, סי' א') האריך בזה הרבה בליקוט נפלא מהרבה גדולי הדור. 17. ואינו דומה למאבד עצמו לדעת ולמכניס עצמו למצב סכנה שנקטינן שצריך להצילו ולחלל עליו את השבת (כדלעיל אות א'), דשאני התם שלעולם לא היה מצב שהיה ציווי עלינו מן התורה להורגו, לכן אף שהוא הפקיר חייו, מ"מ התורה לא הפקירה חייו, משא"כ בבא במחותרת שהתורה הפקירה חייו בשעה שהיה במחותרת - שו"ת חלקת יעקב שם. 18. כמבואר בביה"ל (סוף ד"ה אלא לפי שעה) דלא כהפמ"ג (א"א סקי"ד), וכבר כתבו לתמוה על הפמ"ג גם בתה"ד סק"ה, ס' ישועות מלכו על הרמב"ם פ"ב ה"א, שו"ת דובב מישרים (הנדמ"ח ח"ד סי' נ"ב), ומביא משו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ט' דמי שהרג נפש ונמסר למלכות אין שום אדם רשאי להשתדל בהצלתו עיי"ש (אך צ"ע אם הכוונה גם כשנקלע לסכנה שלא לחלל שבת עליו, דהלא נמסר לערכאות הוא, ואין דיניהם כדין תורה לענין עדים כשרים והתראה), ויש שכתבו ליישב דברי הפמ"ג דשאני מיתת ב"ד דכיון שבשבת אין ביד ב"ד להמית השתא אינו גברא קטילא, משא"כ בא במחותרת שמצווים להורגו גם כשבא בשבת, ואכמ"ל, וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' מ"ח דהפמ"ג מיירי כשאנו מומר להכעיס, ואולי גם עשה תשובה על עבירתו שעליו נתחייב מיתה (הגם שלא נפטר עקב כך ממייתת ב"ד כמבואר בשו"ת נוב"י קמא סי' ל"ה), אבל מומר להכעיס גם לדברי הפמ"ג (סי' שכ"ח מ"ז סק"י) אין מחללים עליו שבת (וע' להלן באות הבא). 19. ס' משנת יוסף שם. 20. ע' פמ"ג (סי' שכ"ח מ"ז סק"ו) דמומר לחלל שבת בפרהסיא אפילו אינו להכעיס, אין מחללין עליו את השבת, וכ"ה בס' ארחות חיים (סי' שכ"ח סק"ד) בשם שו"ת קול יהודה (סי' ז') שבמחלל שבת בפרהסיא אפילו לתיאבון אין מחללין שבת אא"כ עבר עבירות דרבנן, והו"ד להלכה בכה"ח סי' שכ"ח סק"ח, וראה גם בדעת תורה ריש סי'

עליו כל שאינו 'תינוק שנשבה', ויש²¹ הסוברים שגם מי שהוא בגדר 'תינוק שנשבה' אין מחללין את השבת. לתיאבון או להכעיס.

ועוד מצינו²² פלוגתא לענין חפשיים מחללי שבת בזמנינו, אשר אינם 'שבוים בין הגויים', מכל מקום להלכה²³ נקטינן שמחללים שבת להצילם, וגם לרבות²⁴ אלו הצעירים אשר פרשו מהוריהם החרדים לדבר ה' רח"ל, ופרקו מעליהם

שכ"ח. 21. ע' בית מאיר ריש סי' ש"ל חילופי מכתבים עם הגרעק"א לענין לילד תינוקות של מומרים לחלל שבת, שהם בודאי בגדר תינוקות שנשבו ומ"מ ס"ל בית מאיר דאין מחללין, דהרי התינוק כרוך אחר אמו וליכא טעמא דישמור שבתות הרבה, והגרעק"א חולק עליו ד'וחי בהם' איכא, וכפי שמסיק בביה"ל הכא (ד"ה אלא). 22. פלוגתת הראשונים הוא. ובתשובות והנהגות ח"ה סי' צ"ה וח"ו סי' צ' בשם סי' יד דוד להגר"ד מקארלין וקובץ מאמרים להגר"א וסרמן בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל הכריעו שאינם בגדר תינוקות שנשבו, כיון שיודעים שבני ישראל ההולכים בדרך התורה מתנהגים בדרך אחרת, וכן בס' בינה ודעת מילואים סי' א' בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל החופשיים דזמנינו דינם כמוזדים ולא כתינוקות שנשבו, וכ"ה בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' ע"ו ושו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קצ"ח, שו"ת ישא יוסף ח"ג סי' צ"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. אמנם בחזו"א יו"ד סי' ב' סקט"ז וסקכ"ח הכריע דאין דינם כמומרים אלא כתינוקות שנשבו (אך מכל מקום באו"ח סי' ל"ח סק"ד לענין עובדי חברת החשמל בשבת כותב "והעובד בשבת הוא עושה במרד ר"ל והנהגה ממעשיו מעיד ח"ו שאין לבו כואב על חילול שבת, ויהא רעוא שישבו בתשובה שלימה"), וכ"ה בשו"ת זקן אהרן סי' י"ב שבזמנינו בעוה"ר רגילין הרבה לחלל שבת, לא משמע לאינשי איסורא והו"ל כתינוקות שנשבו, וכ"ה בשו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ג ושו"ת מלמד להועיל סי' כ"ט (ומיהו עדיין י"ל שאם פותח את חנותו בשבת בפרהסיא ודאי הוי במרד ובמעל, כי גם ההמונים מחללי שבת סוגרים חנותם מכח חוק המנוחה, ובפרט כאן בארץ ישראל, וכדברי החזו"א הנ"ל (ועוד חמיר טפי דהחזו"א מיירי בעובדי חברת החשמל שלפי חוקי המדינות הר"ז דבר חיוני המצריך עבודה גם בשבת, אבל בחנות של אדם פרטי גרידא אין שום פתחון פה), ואין להצילם אלא כשיש חשש איבה, וע"ע כה"ח יו"ד סי' קי"ט סקל"ט). 23. וכסתימת המשנ"ב וביה"ל, וכ"ה בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' ל', שו"ת חת"ס יו"ד סי' שמ"א, שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ק"מ, שו"ת בית יצחק יו"ד קונט"א להל' טריפות סי' כ"ט, ואם כי החת"ס ומהר"ם שיק (שם) מתירים מפני שתלינן שבעת מצוקתו הרהר בתשובה, מ"מ נקטינן להלכה שגם באיבד הכרתו בפתע פתאום מחללים שבת, לו יהי כי פלוגתת הפוסקים היא, והו"ל ספק נפשות דאזלינן להקל, ולא גרע מאחד שהוא במצב של סכנה וספק לנו אם הוא יהודי אם גוי שמחללים שבת, ע' שו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קס"ט, שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' קנ"ד, שו"ת אג"מ אבה"ע ח"ב סי' נ"ט, שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' נ"ג, שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"ו ול"ז וח"ה סי' מ"ח וח"י סי' ס"ה, שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' נ"ה, שו"ת צי"א ח"ח סי' ט"ו פ"ה ופ"ו וח"ט סי' י"ז פ"ב (וחלקם כתבו שמעיקר הדין היה לנו לאסור, אך מלמדים זכות על המקילין), וגם קיים חשש 'איבה' שייך גם לענין מומרים, כפי שהוכיחו במישור בשו"ת מנח"י ח"ג סי' כ' וח"י סי' ל"א וסי' קנ"א ושו"ת צי"א שם ושו"ת יבי"א ח"ח סי' ל"ח. 24. כ"ה עפ"י המבואר בחזו"א (יו"ד סי' ב' סקט"ז), וזה תורף דבריו: "נראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה וכו' וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה אלא הוספת פירצה שבעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו, וכיון שכל עצמינו לתקן, אין דין זה נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת". ובשו"ת מנחת אשר ח"א סי' י' שדברי החזו"א קילורין לעינים ועוד יותר בזמנינו עידן התקשורת המודרנית, שאם כי מצד אחד הכל גלוי וידוע, ענין שמירת שבת וכו', מאידך התקשורת מעוותת את שומרי הדת ומציגה אותם באור שלילי ביותר, ואין הדבר תלוי בידיעה אלא בהכרה וכו'. והנה לפוסקים הנ"ל הערה 22 שאין לחופשיים דזמנינו

עול תורה ומצוות, ואפילו הגיעו לידי סכנה עקב כי חיללו את השבת, כגון בתאונת דרכים.

וכל שכן שמיילדים את היולדות שלהם, ומחללים שבת להצלת תינוקות והנערים שלהם, כ²⁵ בזמנינו שאלפים רבים מהם חוזרים בתשובה, שייך בהם גם הטעם 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', על כל פנים מספק.

ורק²⁶ ביהודי הידוע שהוא כופר בעיקר, ומפורסם כשונא דת, ובכלל זה מנהיגי ופעילי הרפורמים והקונסרווטיוויים המסיתים ומדיחים נגד החרדים לדבר ה', ואדוקים ודבוקים בחטאם, אותם אין להציל אלא כשיש חשש איבה העלולה להביא לידי סכנה, כי אם נתיר דמן יתירו דמינו, וכדלעיל (אות ג') לענין עכו"ם, וצריך להשתדל לעשות בפחות מלאכות וכלאחר יד ובשינוי וע"י נכרי, וכל שאפשר להשתמט בלא שיעורר איבה צריך להשתמט, וכמבואר (שם).

חילול שבת להצלת חסרי דיעה לחלוטין, מחוסרי הכרה, ולחיי שעה ולאחר איבוד נשימה ודופק

ו. סעיף ד', שו"ע: אפילו מצאווה מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה, מפקחין ובודקין עד חוטמו וכו'. ובזמנינו²⁷ מהחובה להפעיל כל אמצעי^ו ההחייאה הנדרשים כדי להציל חיים, ואפילו לאחר שאיבד נשימה ודופק, כיון שהנסיון מוכיח שיש אפשרות להחזיר חיותו של החולה גם לאחר זמן ממושך שהיה החולה בלי נשימה ודופק.

ואפילו אומרים הרופאים שישאר פגוע מח ללא תקנה וללא הכרה, מכל מקום²⁸ מחללין שבת עבור הצלת חייו.

ואפילו חולים אשר שוכבים כצמח ובלא הכרה, ובכלל זה חסרי דיעה ושוטים גמורים, הנמצאים בסכנת חיים, ואפילו במצב²⁹ של גסיסה, עושין³⁰ כל המצטרך כדי להציל חיותם, ואפילו אין סיכוי להארכת חייהם אלא לזמן

דין 'תינוקות שנשבו', כל שכן בנידון דידן. 25. שו"ת ישא יוסף שם, תשובות והנהגות ח"ה סי' צ"ה. 26. כמבואר בביה"ל (הכא) ובחלק מהפוסקים דלעיל ביתר הרחבה, ובתשובות והנהגות ח"ה סי' צ"ו, והרי אלו גריעי טפי מ'רועי בהמה דקה' דהוזכר בביה"ל בסוף דבריו עפ"י שו"ע יו"ד סי' קנ"ח סעי' א' עפ"י הגמ' (ע"ז כ"ו): מורידין ולא מעלין כיון דשקועים בחטאם ופוקרים הם בשאט נפש ומזיקים לרבים, וגדול המחטיאו וכו', ואף בחול אין להצילם כמבוי בשו"ע יו"ד (שם) ובחור"מ (סי' תכ"ו סעי' ה') אילולי משום איבה. 27. ס' נשמת אברהם סק"ה בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וראה גם בתשובות והנהגות ח"ו סי' רכ"א - רכ"ב. 28. וכדלהלן בהמשך הדברים. 29. ומש"כ בשו"ע יו"ד סי' של"ט סעי' א' שאין נוגעים בגוסס שמא יקרב מיתתו, כל שעושה להציל הנפש אפילו לשעה קלה מותר בכך. 30. תשובות והנהגות ח"א סי' תתס"א. וכן מתבאר עפ"י דברי הביה"ל (הכא) דאפילו נתרופץ מוחו מצילין בשביל חיי שעה ואפילו גוסס ושוטה וכו' (דלא כשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' ל"ח שנתפק בזה), כי יש ערך לרגעי חיים אפילו לא יוכל לקיים מצוות ומעשים טובים, אמנם יש לציין כי עוד האריך בתשוה"נ (שם) לומר דלעשות אמצעים מלאכותיים כדי להחזיק הדופק והנשימה לאנשים חסרי הכרה לחלוטין שאין שום סיכוי ולו קלוש ביותר להחלמתם, אם כי מותר לחלל שבת לצורך כך, מכל מקום אין בו חובה ואפילו לא בימות החול (ועיי"ש דהמשנ"ב הכא מיירי לפקח הגל, דהיינו שמסיר הדבר שממיתו, אך אין מכך הוכחה על להחזיק החיים בצורה מלאכותית), ובפרט כשהחולה סובל צער ויסורים, וכן מסקנת שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צ"א (אות כ"ד), שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' פ"ו, שו"ת דברי משה ח"א סי' צ"ה, ועוד רבים, ומצינו עוד דיעות בזה, ואכמ"ל. ובכל ענין יש ליזהר ממסקנא חפזת של רופאים המייאשים (ולו יהי כאשר יש סיכוי אפילו קלוש מאד שהחולה יחזור להכרתו, כבר יש חובה גמורה לעשות ככל הניתן להצילו), ומקושי

הלכות שבת סימן שכט

הגה

ואפילו לא באו עדין לעיר אלא כבר משנודע שרוצים לבוא מחללים את השבת לעשות הנצרך לשמירת העיר (אור זרוע (מ"ג סי' ע"ד):

ס"ק יב

על עסקי ממוזן וכו'. הטעם שאין מחללים את השבת כשבאו הגוים לקחת את ממונם, דבשבייל הפסד ממוזן לא התר אסור שבת:

ס"ק יג

ואפילו סתם. אף שאינו ידוע אם באו להרגם או לקחת את ממונם, מחללים עליהם את השבת, משום דספק נפשות דהקל:

ס"ק יד

לספר וכו'. פירוש, עיר שמבדלת בין גבול הארץ וישוראל דרים בה, לגבול ארץ העובדי גלולים. והטעם שמחללים עליהם את השבת אף שבאו כדי לגזול מהם תבן וקש, כיון דחישנין שאם יקדוה הגוים אזי משום - מעיר זו תהא הארץ נזחה לפגוש לפניהם כיון שהיא עיר גבול, ויבואו להרוג את יושבי הארץ:

ס"ק טו

ואפילו לא באו וכו'. רצונו לומר שבשקול יוצא - כששומעים שהגוים רוצים לבוא, אף על פי שלא באו עדין, מתר דלפוש פלי זון לשמור, ולעשות קול הכנה למלחמה בעיר, כדי שלא יבאו, כיון דאין מדקדקין בפקוח נפש ומחללים שבת אף מספק [לשון אור זרוע].

ודין זה נאמר לא רק בעיר הסמוכה לגבול, אלא ארישא נמי קאי - אף על האופן המוזכר בתחילת הסעיף, שבאו גוים להלחם כדי להרגם או בסתם, שכשיצא הקול מותר לחלל השבת לעשות דברים הנצרכים [אחרונים]:

סעיף ז - שו"ע

יש מי שאומר שבזמן הזה שישראל דרים בין הגוים, אפילו באו הגוים להילחם על עסקי ממוזן מחללין את השבת, שכיזון שישראל דרים בין הגוים אין הגוים פוחדים מישראל, ואם לא יניחנו הישראל לגוי לשלל ולבז ממוזנו ויהרגנו, ויהי זה כמו שבאו על עסקי נפשות.

הגה

ומפל מקום הפל לפי הענין - יש אופנים שבהם מותר לחלל את השבת אף שבאו כדי לגנוב ממון, כיון שעלולים גם להרוג, ויש אופנים שאסור לחלל את השבת כיון שודאי לא יהרגו, וצריך לבדוק בכל פעם אם יש חשש שיהרגו או לא (פסקי מהרא"י סימן קנ"ו):

ס"ק טז

שאם לא יניחנו וכו'. וזהו מלי - דברים אלו שכתב השו"ע שבזמן הזה אף אם באו הגוים כדי לגנוב ממון מחללים את השבת, נאמרו דוקא בשבאו על ממונם של רבים, דבאופן זה בודאי יש לחש שיעמוד אחד להילחם נגדם, ולא ירצה לתן להם ממוזנו ויהרגוהו, ולכן הוי כמו שבאו על עסקי נפשות, אבל בשבאו על ממון של יחיד, אזי הדין שנייח לגוי לקח ממוזנו, ולא יחלל את השבת, שבשביל הפסד ממון אין לחלל את השבת:

ס"ק יז

הפל לפי הענין. הינו לפי מה שמשער פעסן של הגוים, ופחזותן - פזיזותם להרוג. ודע, דהיום שדרים ישראל בין הגוים, בשבאו מהאמות שחוץ לגבולנו לשלל ולבז בז, אף שבאו לשלול ולבז גם מהגוים שבגבולנו, בודאי מחיבים אנו לצאת בכלי זין אפילו על עסקי ממוזן, וכדינא דמלכותא - וכפי שמחייבת מלכות הגוים להילחם, וכן מבאר ברמב"ם (סי' ק"ו) ואגדה (עיונין סי' מ"ו), דהייבא דאיבא - באופן שיש חשש שפא יבעסו יושבי הארץ עלינו אם לא נסייע להילחם בקמים עליהם, מחללין, כיון שאם לא יסייעו היהודים לגוים שבגבולם להילחם עם הגוים שחוץ לגבולם, יהרגו הגוים שבגבולם את היהודים, עין שם:

סעיף ח - שו"ע

הרואה ספינה שיש בה ישראל, המטרפת - מתערבבת ומתנדנדת בים וקרובה ליטבע במים, וכן הרואה נהר הזומף, וישראל נמצא בסכנת טביעה בו, וכן הרואה ישראל יחיד הנרדף מפני אגם, מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם, שנאמר (ויקרא י"ט ט"ו) 'לא תעמוד על דם רעך'.

הגה

ועין לעיל סוף סימן ש"ו מי שרוצים לאנסו להוציאו מכלל ישראל, אם מחללין עליו שבת, שם נתבאר שאם רוצים להוציא אדם מכלל ישראל מותר לחלל עליו את השבת אף באיסור מן התורה:

ציונים והערות

ס"ק י"א ל"א ג) וכן במנחת שלמה (ס"א סי' ז' ד"ה והנה נשו"ע) שהאריך בזה. • סת. אין הכוונה שמותר לחלל את השבת מחמת הדין שדינא דמלכותא דינא, שהרי ודאי אין דין המלכות דין כשבאה לעקור דין תורה כחילול שבת וכדומה, אלא הכוונה כמו שנתבאר בהמשך שיש בזה חשש פיקוח נפש. ומה שנוסף בגליון 'וכבר נפסק בגמרא דינא דמלכותא דינא', זהו מפני הצנזורה. סט. רש"י (מעניט י"ד. ד"ה המטורפת) וערוך (ערך ט"ק). ע. גמרא (סנהדרין ע"ג), רמב"ם (ר"מ ושמית נפש פ"א ה"ד), שולחן ערוך (סו"מ סי' ט"ו). עא. וצייין שם הרמ"א לסימן שכ"ח (ס"ו), ושם מבואר שכל זה רק אם רוצים להוציאו מכלל ישראל, אבל אם רוצים לאנסו לעשות עבירה אחת, אין לחלל את השבת. ובשו"ע הרב (סי' ט"ו ס"ט) כתב שרק במקום איסור מן התורה אסור לחלל, אבל מותר לחלל את השבת באיסור מדרבנן. ובמשנה ברורה (סי' ט"ו ס"ק ל"ב) כתב,

סח. כן פירש רש"י (עיונין מה' ד"ה לספר). והראב"ן (סי' ט"ג) פירש הטעם, שאנו חוששים שילחמו בהם ישראל כדי שלא יקחו את ממונם, וכיון שהעיר סמוכה לגבול ארצם ויש שם סביב הרבה גוים שיעזרו להם לא יפחדו ויהרגו את ישראל. והלבוש פירש גם כן כעין זה. טו. אליה רבה (סק"ד), וכן כתב בשו"ע הרב (ס"ו). • טז. כן כתבו המגן אברהם (סק"ה) ותוספת שבת (סק"ה) ושו"ע הרב (ס"ו), אמנם באליה רבה (סק"ו) כתב עליו שצריך עיון. ובמנחת פתים הקשה על המג"א מדין הבא במחירת שמותר לחלל את השבת ולהרגו אף שבא על ממון של יחיד, וכן הקשה במצפה אריה (מניח סי' לו ד"ה והנה לאימי). ובשבט הלוי (מ"ח סי' פו) תירץ שכאן מדובר שבאו גוים רבים על היחיד וידוע שבאו על עסקי ממון שאז אין חשש שיעמוד היחיד נגדם, אבל בכא במחירת שבא גנב יחיד אזי יש חשש שיעמוד בעה"ב נגד הגנב ועל כן מותר לחלל שבת ולהרגו. וראה בשולחן שלמה